

НАУКОВИЙ ПРОЕКТ

УДК 378.012(477)(=161.2)

АЛЛА БОЙКО
(Полтава)

КОНЦЕПЦІЯ НАУКОВО- ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ УКРАЇНІСТИКИ

Проаналізовано сучасний стан розвитку педагогіки, її європейський вектор. Умотивовано потребу подальшого розвитку в цих умовах національної традиційної культури піднесення виховної діяльності. З цією метою обґрунтовано концепцію науково-дослідного Інституту педагогічної україністики.

Ключові слова: науково-дослідний Інститут педагогічної україністики, концепція традиції, виховання, Полтавщина, загальноосвітні навчальні заклади.

Світ навколо нас став іншою реальністю. Поряд із інтеграційними процесами зростає потреба розвитку національної традиційної культури, збереження національної сутності українського народу, передусім шляхом використання можливостей педагогічної україністики. Цьому в першу чергу сприятиме вивчення, наукове узагальнення і подальше дослідження національно-культурних, духовно-моральних компонентів педагогічної україністики, як сукупності наук і напрямів, які вивчають виховання різними засобами національної культури українського народу (мови, літератури, історії, традицій, ремесел, краєзнавства, релігії та ін.), що наповнюють змістом традиції українського народу. Традиції забезпечують збереження національної сутності народу, найвищих вартостей у культурі, людського в людині й природного в природі (М. Стельмахович).

Саме в галузі гуманітарного знання належить розробити й обґрунтувати затребувані практикою масштабні соціально-педагогічні заходи, спрямовані на подолання негативних тенденцій у вихованні та забезпечення національної життєтворчості людини. Одним із них є Інститут педагогічної україністики як інноваційно-виховна структура в умовах європейського вектору України.

Оновлена парадигма навчання та виховання передбачає поглиблене розуміння цінностей інновацій, які виникають у педагогічній теорії і практиці, як найважливішого ресурсу розвитку педагогічних систем і підвищення якості освіти. У зв'язку з цим актуалізується потреба усвідомлення продук-

тивного значення педагогічно адаптованих масштабних проєктів, моделей, засобів їх реалізації обов'язково з наступною пролонгованою експертизою. Для забезпечення масштабного проєкту всеукраїнського рівня вважаємо необхідним розроблення теоретичної концепції Інституту педагогічної україністики.

Концепція Інституту педагогічної україністики включає три взаємопов'язані концепти, які забезпечують його цілісність, сприяють реалізації основної ідеї і змісту діяльності.

Методологічний концепт містить положення видатних діячів української культури про співвідношення загальнолюдського і національного, необхідність утвердження україністики й водночас європеїзації українського народознавства. Це може бути забезпечено на основі взаємозв'язку і взаємодії різних підходів загальнонаукової і педагогічної методології до функціонування і розвитку Інституту педагогічної україністики:

1. *Традицієзнавчий підхід*. Оскільки розвиток педагогічної теорії і практики протікає у безлічі традицій – національних, регіональних, шкільних, родинних та ін., традицієзнавчий підхід є визначальним у діяльності Інституту. Традиції – це совість нації, її генетична пам'ять, що належить засвоїти людині на основі всіх напрямів діяльності Інституту.

Національно-культурні традиції українського народу зберігають національну пам'ять, застерігають проти того, чого не слід робити у навчанні та вихованні. Традицієзнавчий підхід у педагогіці збагачує зміст виховання, спрямовує молодь до певної благородної мети й добра на користь усіх народів, що споконвіку населяють Україну. Ми не можемо заперечити, що в кожній країні найголовнішим педагогом є народ, який сотні років нагромаджує педагогічний досвід і формує правила виховання.

2. *Людиноцентричний підхід*, який передбачає, що мету й основу функціонування і розвитку Інституту становить особистість, її цілеспрямоване громадянське і патріотичне виховання, формування всебічно компетентного, конкурентоспроможного фахівця.

3. *Компетентнісний підхід* спрямовує діяльність Інституту на принципах науковості, об'єктивності, національної окремішності, регіоналізації, природовідповідності та культуровідповідності, забезпечення компетентнісно орієнтованої взаємодії в системі та зовнішніх зв'язках Інституту.

4. *Гуманістичний підхід* згідно з яким людина трактується як неповторна унікальність, сенс і мета педагогічної діяльності, становить відкриту особистісно-соціальну систему, володіє невичерпними можливостями особистісного саморозвитку та самовиховання, на що спрямовується багатогранна діяльність Інституту.

5. *Відносницький підхід* забезпечує суб'єкт-суб'єктні відносини працівників у Інституті та відносини на рівні співробітництва і співтворчості з педагогічними колективами навчально-виховних закладів регіону й України, спеціально організований педагогічний вплив на родинне виховання і педагогізацію соціуму.

„Націоналізація людського життя, – зазначає М. Бердяєв, – це індивідуалізація загальнолюдського... Людство йде до єдності через національну індивідуалізацію” [1, с. 105-106]. Отже, національна культура сприяє розвитку вселюдської культури. Національні культури вбирають у себе прогресивні

традиції світової культури й акумулюють енергію для їх передачі на новому рівні культурного буття народу. Традицієзнавчий підхід забезпечує повсякчасну трансляцію соціокультурного досвіду, його єдність з інноваційними процесами, конструктивне спрямування в майбутнє. Невизнання цього підходу в науковому й культурному поступі породжує таке аномальне явище, як національний нігілізм, призводить до деградації духовності й громадянськості в людині, байдужого ставлення до літератури, релігії, історії, втрати спадкоємності поколінь, відмови від рідного, материнського, своєї мови і Батьківщини.

Національно-культурні традиції нашого народу, його окремішність, здібності, здобутки – це внесок української нації в загальнолюдську скарбницю духовності, в світову культуру. Видатний мислитель і політичний діяч М. Грушевський обґрунтував концепцію вселюдського значення національних традицій. За його висновком, національна творчість і надбання українського народу „не має суперника серед народів Європи“. В багатотомній фундаментальній „Історії України-Руси“ М. Грушевський стверджував, що український народ „у творах свого духа зложив пророчисті свідчення своїх визначних культурних прикмет, багатих здібностей і здобутків довгого історичного життя“ [4, с. 3].

Інший активний діяч суспільно-політичного руху в Україні М. Драгоманов у своїх працях з українознавства переконливо поєднав національні скарби і загальнолюдські цінності, вчив, щоб ми ставили „величну будівлю українського культурно-громадського життя в зв'язку з вселюдською культурою...“ [7, с. 4]. Сучасники М. Драгоманова засвідчують, що його гаряча проповідь про необхідність європеїзації українського народознавства, надання йому прогресивного характеру, соціального змісту була надзвичайно актуальною і потрібною [5, с. 7]. М. Драгоманов наголошував: „Українське письменство й наука про Україну мусять перш усього... вийти з того вузького й поверхневого національства, котре в Європі втратило смисл“ [7, с. 4-5]. Вдумливо сприймаючи ці застереження видатних діячів української культури, розуміємо, що необхідно уникати примітивної ідеалізації національних ознак, проте водночас усвідомлювати, що лише через національне зможемо наблизитися до загальнолюдського, завдяки збереженню своєї національної самобутності ввійдемо як рівноправні до європейської співдружності народів і країн.

Особливо переконливо у зв'язку з цим звучать слова В. Винниченка, ще одного діяча української культури. Він писав, що інтернаціоналізм, який „вимагає одречення від своєї національності й розтворення себе в безфарбній, абстрактній масі людськості, є не тільки абсурд, а й лицемірна, шкідлива пропаганда самогубства, пропаганда убивання життя в собі. Але інтернаціоналізм, яко сполучення всіх національних сил людськості, яко кооперація народів є вищий розвиток національного чуття, є вищий щабель поступу людськості“ [3, с. 73-74].

У національно-культурних надбаннях україністики вбачали загальнолюдські цінності, розглядаючи національні здобутки українського народу як складову золотого фонду вселюдської культури, Б. Грінченко, М. Костомаров, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, І. Франко, Т. Шевченко та інші прогресивні представники українського народу. Вчитель мусить знати, що педа-

гогічний вплив національно-культурних традицій – мови, історії, релігії – на формування особистості дитини неперевершений. Учні сприймають їх від батьків і вчителів природно і без зусиль, зовсім не відчуваючи, що їх виховують. Очевидно, це спостереження дало підставу К.Д. Ушинському зробити узагальнюючий висновок, що „виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях” [9, с. 232].

Таким чином, традиції і втілені в них ремесла, звичаї, ритуали, свята, обряди, ідеали народу мають у своїй основі людські святині. Вони об’єднують минуле й майбутнє, утверджують у душах молоді віковічні заповіді старшого покоління, інтегрують певну спільність людей у високорозвинену сучасну націю, а вже потім — у цивілізоване загальнолюдське співтовариство. Лише через систему традицій кожний із народів увійде до планетарного людського об’єднання, відтворить себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію в своїх дітях. Таким чином, у процесі виховання молоді на національно-культурних традиціях треба правильно розуміти співвідношення національного і загальнолюдського. Його досить чітко визначає Д. Чижевський: „Кожна нація є тільки обмеженим і однобічним розкриттям людського ідеалу. Але лише в цих обмежених і однобічних здійсненнях загальнолюдський ідеал і є живий” [11, с. 8].

Теоретичний концепт визначає систему вихідних понять, основних категорій і дефініцій, зміст взаємодії, без яких неможливе розуміння сутності функціонування і розвитку Інституту. Теоретичний концепт уключає такі положення:

1. Традиції – широке філософсько-педагогічне поняття. Вони усталено відображають наступність соціального досвіду через освіту, виховання, самопізнання і самотворення індивідууму як особистості. Як педагогічне поняття, традиції – центральний компонент українського народознавства, його концентрований зміст і комплексний засіб виховання.

2. Полтавщина по праву вважається центром народно-традиційної культури. З нею пов’язана історія, сучасне і майбутнє нашого народу. Традиції – це совість нації, її генетична сутність. Передусім учитель, школа плекають, розвивають і приумножують кращі традиції, на національно-культурних зразках виховують покоління за поколінням юних українців, спираючись на чисті національні джерела, мову, вірування і художнє світосприймання народу, його музичний і обрядовий фольклор, сторінки історії.

3. Феномен традиції інтегрує мову, історію, літературу, релігію, а також звичаї, обряди, ритуали, свята, трудові та естетичні цінності, смаки, ідеали, певні моральні норми, правила поведінки, елементи духовної і матеріальної спадщини, що зберігаються, розвиваються і передаються протягом століть, органічно вписуються у віковічні засади буття рідного народу. Усе це має велике виховне значення. Отже, цінність традицій полягає в тому, що їх відродження забезпечує виховання і примноження кращих психічних якостей українського народу, його емоційних та інтелектуальних особливостей, усього менталітету нації. Прогресивні традиції українського народу містять усі елементи педагогічної україністики, мають народознавчий, національно-культурний, високоморальний характер. Вони є реальними детермінантами навчально-виховної діяльності всіх типів сучасної школи. Отже, національно-

культурні традиції включають усі компоненти педагогічної україністики, що яскраво простежується на прикладі Полтавського регіону.

По-перше, Полтавщина є унікальним центром національної культури і духовності, основою українського традицієзнавства. Полтавщину визнано столицею українського гончарства і кераміки, самобутньої національної вишивки, виробів із дерева тощо. Її національно-культурні моральні, естетичні, трудові традиції і ремесла – важливий елемент педагогічної україністики і комплексний засіб виховання.

По-друге, праці видатних полтавців є теоретико-методологічним підґрунтям історико-педагогічного краєзнавства. Полтавська земля дала світові значно більше, у порівнянні з іншими регіонами України, славних імен особистостей, які за своїм походженням чи творчістю навек пов'язані з полтавським краєм. Серед них філософи, письменники, просвітники – Г. Сковорода, І. Котляревський, М. Гоголь, М. Драгоманов, П. Юркевич та ін.; геніальні вчені – В. Докучаєв, В. Вернадський, Ю. Кондратюк, М. Остроградський та ін., життя і діяльність яких є для молоді прикладом служіння Батьківщині, потребує історико-педагогічних досліджень; всесвітньо відомі класики педагогічної науки – Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Верховинець та ін. Їхню творчість відносимо до педагогічного краєзнавства, вона посідає основоположне місце в педагогічній україністиці.

Г.Г. Ващенко — український учений-педагог 10-60-х років ХХ ст. – належить до національної педагогічної школи, науково започаткованої Г.С. Сковородою і теоретично обґрунтованої К.Д. Ушинським. Він народився 23 квітня 1878 р. у с. Богданівці Придубцького повіту, що входив до Полтавської губернії, у козацько-дворянській сім'ї. Доля педагога складалася так, що він понад 20 років прожив у еміграції. Українська діаспора дала його педагогічній спадщині найвищу оцінку. Г.Г. Ващенка вважають основоположником української національної педагогіки нашого часу.

Він працював у Полтавському інституті соціального виховання викладачем, професором, завідував кафедрами педології і педагогіки. Як учений розробляв найважливіші питання дидактики й теорії виховання, тому можна стверджувати, що ним написаний оригінальний, самобутній підручник з педагогіки. Ним сформульовано національний виховний ідеал української молоді як „...Служба Богові й Україні” [2], визначено в двадцятих роках минулого століття зміст і головне завдання педагогіки майбутнього, яке й сьогодні ще повністю не розв'язано. Отже, це педагог зі світовим ім'ям.

Проте широка педагогічна громадськість України у своєму ставленні до цього педагога цілковито ще не визначилася. Його життєвий шлях, теоретичні ідеї, творчий досвід характеризуються неоднозначністю підходів і навіть полярністю оцінок. Про нього пишуть „Ващенко є і цілковито заслуговує бути сьогодишнім стягом нової державотворчої педагогічної думки” (А. Погрібний). Але є вчені и учителі, які не поділяють цієї точки зору і висловлюють прямо протилежні судження. Причин такого ставлення до педагога можна визначити, принаймні, дві (які вважаємо головними), по-перше, педагогічні праці Г.Г. Ващенка, більшість яких написана в Мюнхені, дотепер ще повністю не видані в Україні, за винятком кількох; по-друге, творчу біографію педагога лише розпочинають досліджувати, оскільки його ім'я у вітчизняній педагогіці було заборонене і штучно забуте. Він лише нині

повертається на Батьківщину. Тому нам належить подальше вивчення його педагогічної спадщини.

На Полтавщині склалася новаторська, відмінна від традиційної, цілісна педагогічна система **А.С. Макаренка**. Вона обґрунтована ним на методологічному, теоретичному та методичному рівнях і охоплена єдиною філософсько-педагогічною концепцією. Найближчі до неї ми, полтавці, тут він прожив понад 25 років, на цій землі зароджувалася його безсмертна педагогічна поема, будучи студентом, він запозичив у свого ректора Олександра Костянтиновича Волніна головне положення своєї педагогічної віри: «Якомога більше вимог до людини і якомога більше поваги до неї» [6, с. 125-135]. Його педагогічну систему доцільно, на наш погляд, розглядати в контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки і всієї світової педагогіки. Особливої уваги потребує дослідження творчості великого педагога в контексті реформування освіти, що нині відбувається. Його система породжена об'єктивним розвитком світової педагогічної думки, характеризується тісним зв'язком і наступністю із сучасністю. Майже всі кращі досягнення в теорії і методиці виховання, починаючи з 30-х років, безпосередньо пов'язані з ідеями, досвідом А.С. Макаренка. Багато ідей талановитого педагога чекають свого подальшого наукового осмислення. Сила впливу його на теорію і практику виховання в сучасних умовах зростає. Це дозволяє обґрунтовано віднести А.С. Макаренка до найвидатніших педагогів ХХ століття і продовжити вивчення його педагогічної творчості.

На рубежі двох тисячоліть найкolorитнішою в світовій педагогіці постає фігура українського педагога-гуманіста, мислителя, дитячого письменника **В.О. Сухомлинського**. У 30-і роки минулого століття він навчався в Полтавському педагогічному інституті і тепло згадував про це все життя. В.О. Сухомлинський багато в чому випередив свій час. Сьогодні, коли з'являються соціально не виправдані, хоч і наполегливі, науково не обґрунтовані спроби замінити виховання то соціалізацією, то гуманітаризацією, то тлумачити його як самовиховання, коли окремими „вченими” ставиться під сумнів взагалі доцільність виховання як самостійного виду педагогічної діяльності, на допомогу нам приходить В.О. Сухомлинський. „Навчання – це лише одна з пелюсток тієї квітки, що називається вихованням у широкому розумінні цього поняття. У вихованні, – застерігає він, – немає головного і другорядного, як немає головної пелюстки серед багатьох пелюсток, що створять красу квітки. У вихованні все головне – і урок, і розвиток різнобічних інтересів дітей поза уроком, і взаємовідносини вихованців у колективі” [8, с. 13]. В.О. Сухомлинський першим здійснив обґрунтування розуміння дитини в педагогічному процесі як суб'єкта і мети виховання, довів необхідність забезпечення для цього суб'єкт-суб'єктних, педагогічно доцільних, морально-естетичних взаємин педагогів і дітей, соціальну потребу формування їхньої національної культури і полікультури. Отже, наукове підґрунтя нової парадигми виховання як об'єктивного явища сучасного суспільно-економічного розвитку було сформоване ним ще у свій час у надрах авторитарної педагогіки. Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського має різноплановий, багатаспектний виховний характер. Її дослідження потребує цілісного, системного розгляду праць педагога, всебічного аналізу його творчого і життєвого шляху. Незважаючи на велику кількість посилань, статей, виконаних дисер-

тацій, виховна система і творча спадщина педагога залишаються до кінця не дослідженими і не усвідомленими. Нам належить це зробити, представити творчий доробок педагога перед світом у всій повноті й цілісності.

Науковий інтерес становить історичне краєзнавство краю. Дослідження історії Полтавщини мають глибоку й багаторічну традицію. На початку ХХ ст. найпомітніший вклад у вивчення нашої „малої Батьківщини“ внесли діячі Полтавської вченої архівної комісії, що існувала з 1903 по 1919 рік і заклала фундамент для роботи багатьох наступних поколінь дослідників. Одним із осередків дослідження історії краю став Полтавський краєзнавчий музей (засновано 1891 року). У 1907 році представники передової наукової інтелігенції створили у Полтаві Комітет охорони пам'яток, а наприкінці 1918 року – Українське наукове товариство дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва Полтавщини (у 1924 році його реорганізовано в Полтавське наукове товариство при Всеукраїнській академії наук). У ті роки плідно працювали старійшини краєзнавства Л.В. Падалка і В.О. Бучиевич, а також В.О. Щепотьєв, М.Я. Руданський, В.М. Щербаківський, Г.О. Коваленко й інші. Відродження краєзнавства після трагічних 30-х та 40-х розпочалося в повоєнні роки. У 1967 році побачив світ створений істориками краю полтавський том „Історії міст і сіл Української РСР“. Багато видань появилось у зв'язку з відзначенням у 1974 році 800-річчя Полтави.

Полтава стала місцем проведення десятків міжнародних, усеукраїнських та регіональних наукових краєзнавчих конференцій. Тут відбулася Перша республіканська (1980), Перша всесоюзна (1987) та декілька обласних (1989, 1991, 1994, 1998) конференцій з історичного краєзнавства. систематично проводяться конференції, присвячені Г.С. Сковороді, І.П. Котляревському, М.В. Гоголю, М.В. Остроградському, М.П. Драгоманову, В.Г. Короленкові, Панасу Мирному, А.С. Макаренкові, Ю.В. Кондратюку, відомим датам з історії Полтавщини. Нові підстави для подальшого розгортання наукових досліджень з історії Полтавщини відбулися у зв'язку зі створенням у 1990 році Полтавського наукового товариства краєзнавців, центром якого є Полтавський педагогічний університет.

Останнім часом активізувалася робота істориків-краєзнавців. Однак вона здійснюється на громадських засадах. Її ефективність могла б значно посилитися, коли у НДІ педагогічної україністики було б створено наукову лабораторію і науковий напрям з історичного краєзнавства. Адже у цьому вищому навчальному закладі працює чимало істориків-краєзнавців.

По-третє, Полтавщина – споконвічно український край, якому доля відвела географічну й історичну центральність, котрий став духовним осердям нашої нації, зіграв визначальну роль у формуванні української національної літературної мови. Полтавські говори – найважливіший фрагмент середньонадніпряньського мовного масиву – лягли в основу сучасної літературної мови. У загальних контурах ця лінгвістична проблема з'ясована. Проте сьогодні, коли в нас розв'язуються такі складні проблеми на мовному терені, як статус державної української мови, нав'язування концепції двох державних мов або державної (української) й офіційної (російської), їх функціональний простір, „материкова“ українська мова й мова української діаспори, уніфікована правописна система для всіх українців, реформування нормативної бази літературної мови, виникає гостра потреба в широкому осмисленні

й переосмисленні історичного та сучасного феномена мови Полтавщини. Ось уже п'ять років в університеті проводиться в цьому руслі певна робота, а саме: з'ясування сучасної мовної ситуації на Полтавщині (окремі аспекти відбиті у матеріалах конференції „Українська мова й сучасна мовна ситуація на Полтавщині”), добір матеріалу до „Словника тропів мови І. Котляревського”. Доктор наук, проф. М.І. Степаненко підготував монографічне дослідження „Лінгвістична Полтавщина”. До першочергових завдань слід віднести укладання „Словника сучасних полтавських говорів”. Ця праця має стати логічним продовженням лексикологічної розвідки В.С. Ващенко „Словник полтавських говорів”.

По-четверте, нереалізованими залишаються виховні можливості художньої літератури краю (О. Гончар, П. Загребельний, Г. та Г. Тютюнники, Б. Олійник та багато інших), пісенних традицій Марусі Чурай, І. Козловського, П. Майбороди, О. Білаша, Р. Кириченко, народної хореографії.

Технологічний концепт передбачає розробку науково обгрунтованої системи цілеспрямованої, раціональної взаємодії працівників Інституту, загальноосвітніх та вищих закладів освіти, батьків і соціуму, що характеризується чітко визначеними напрямками (у відповідності до традицієзнавства краю), методами, прийомами взаємодії і для досягнення запланованого результату (розроблення новацій, видання монографій, підручників, посібників, рекомендацій тощо, підготовка і захист кандидатських і докторських дисертацій).

Шкільна практика знаходяться нині на якісно новому рівні свого розвитку, який передусім характеризується новою концепцією освіти, оновленою парадигмою виховання, етнізацією змісту педагогічного процесу. Основним чинником етнізації в сучасних умовах трансформації суспільства є педагогічна україністика.

Під вихованням засобами україністики розуміємо процес відтворення у наступних поколіннях тих кращих якостей і рис, що були вироблені й перевірені українським народом упродовж усього періоду свого існування. Педагогічна сутність україністики – у спрямуванні молодого покоління на особистісно й суспільно корисний шлях самовдосконалення і самотворення у формуванні його ціннісних пріоритетів. Отже, україністика надійно захищає національну самобутність, сприяє усвідомленню кожного невід'ємною частиною свого народу. Засоби україністики використовуються в загальнокультурних зв'язках, що неможливо здійснити без національної етнопедagogіки, рідної мови, історії, фольклору, національного світобачення. Таким чином, україністика підтримує сили в історико-етнічному організмі народу, забезпечує передачу народних надбань в освіті та вихованні як національної пам'яті, своєрідного педагогічного коду народу.

Важливим є сприйняття україністики всіма етносами, що населяють Україну, для формування почуття культурної єдності й міжнаціонального взаєморозуміння. На базі засобів україністики накопичується енергія для пробудження національної свідомості і поваги до всіх народів, що споконвіку живуть в Україні.

Таким чином, україністика є унікальним педагогічним явищем, до якого наукова педагогіка і вчитель будуть постійно йти, щоб „освіжитися” святою

водою „народного генія” [10. с. 10-12]. Нами обґрунтовано наступні напрями дослідження в системі педагогічної україністики:

1. Педагогічне традицієзнавство краю (традиції, свята, звичаї, обряди, ритуали);
2. Народні ремесла, декоративно-ужиткове мистецтво (кераміка, гончарство, вишивка, писанкарство, художня різьба по дереву);
3. Педагогічне краєзнавство Полтавщини (видатні вчені; педагоги; просвітники; громадські діячі);
4. Художньо-естетична, виховна спрямованість регіону (народна пісня, хореографія);
5. Феномен мови Полтавського регіону; витоки і сучасний стан;
6. Виховна літературно-краєзнавча база Полтавщини;
7. Історико-педагогічне краєзнавство регіону;
8. Релігійно-духовний виховний потенціал краю (релігійна традиція, вірування, фольклор);
9. Організаційно-етнографічна виховна діяльність;
10. Дослідно-експериментальна діяльність. Узагальнення і впровадження в практику результатів дослідження;
11. Видавничий центр інституту.

Таким чином, поряд із методологічним і теоретичним концептами велике значення має технологічний, який є специфічним щодо різних складників україністики.

Широко відомі в Україні та за її межами імена полтавських народних майстринь Н. Бабенко, О. Великодної, О. Василенко, М. Григоряк, Л. Гаркуші, Г. Гриня, О. Закорки, Л. Теряник, Н. Вакуленко, Л. Пілюгіної, С. Коваленко, Н. Іпатій. Здобули всесвітню славу полтавські центри народного ужиткового мистецтва Решетилівський (художня вишивка та килимарство), Опішнянський (народне гончарство), Миргородський (художня кераміка), Лохвицький, Лубенський (вироби з дерева, плетіння з лози), педагогічне значення яких залишається необґрунтованим на теоретико-методологічному рівні.

Учителі трудового навчання кращих шкіл Полтавщини: учитель-методист Л.М. Максименко (навчально-виховний комплекс № 30 м. Полтави), учитель-методист Л.І. Білоус (навчально-виховний комплекс № 31 м. Полтави), учитель вищої категорії Л.І. Бондар (гімназія № 33 м. Полтави), учитель І.В. Топорова (середня школа № 27 м. Полтави), учитель С.І. Ляшенко (середня школа № 34 м. Полтави), учитель Л.І. Ісакова (середня школа № 5 м. Полтави), як справжні ентузіасти, намагаються передавати своїм учням красу, багатство і різноманітність створених народом художніх образів. Проте їх досвід до цього часу залишається не вивченим і не узагальненим, тому не став надбанням усіх навчальних закладів регіону та України в цілому.

Особливий інтерес серед інших галузей народного мистецтва Полтавщини викликає вишивка. Їй присвячена спеціальна монографія Т.В. Кара-Васильєвої, де розкривається мистецтво полтавської вишивки, дуже давньої за своїми витокami, що сягає старослов'янських коренів, її декоративні орнаментальні форми, що найбільш повно відтворюють стиль українського бароко. Як провідний спеціаліст у галузі теорії та історії української вишивки, вона звертає нашу увагу на те, що унікальні мистецькі твори – золота

пектораль з Товстої могили (IV ст. до н. е.), чаша з гайманової могили, срібна ваза з кургану Чортотлик (IV ст. до н. е.) – містять сюжети, які дають змогу виявити і простежити різноманітні форми сучасного чоловічого та жіночого одягу, а головне – його пишне декоративне оздоблення золотими нашивками, аплікаціями з кольорової шкіри, декоративними швами.

Крім цієї праці, сьогодні вже створені й інші наукові й методичні роботи про народне мистецтво України, особливо вишивання. Перші друковані праці з художньої вишивки з'являються у другій половині XIX ст. У книзі „Художнє вишивання” (Київ, 1987) автори О.О. Гасюк і М.Г. Степан називають такі з них: В. Стасов „Російський народний орнамент”, Г.Г. Павлуцький „Історія українського орнаменту”, Я. Реженко „Українське шитво”, О. Кулик „Українське народне художнє вишивання” та ін. Проте вони мають узагальнюючий характер, розкривають різноманітність і самотність вишивки народів колишнього СРСР. Національний і методичний аспекти у названих роботах відсутні.

З'явилося також чимало альбомів і буклетів, статей методичного змісту, є також нариси і методичні рекомендації, навчальні посібники (автори: Є.А. Антонович, Т.М. Большкова, О.П. Косачева, О. Кулик, Л.М. Сорочіна, А.С. Хворостов та ін.), присвячені, як правило, різним галузям ужиткового мистецтва, проте більшість їх мало адаптовані до потреб школи в умовах її національної розбудови.

Більш актуальними, на наш погляд, є праці таких авторів, як С. Коновець, Г. Павлуцький, Л.М. Панченко, С.А. Макарчук та інших, але вони не носять конкретного, регіонального характеру. Отже, найраніше з'явилися роботи етнографічного плану, потім мистецтвознавчого характеру, нині настала пора – педагогічного. У цьому полягає ще один важливий напрям діяльності НДІ педагогічної україністики.

В сучасних умовах, коли трапляються непоодинокі випадки захоплення молоді низькопробними зразками вітчизняної та зарубіжної культури, притупляються потреби пізнання, творчості, добросовісної праці, відбувається девальвація загальнолюдських і справжніх національних цінностей, особливо великого значення набуває цілеспрямованість, переконливість і конкретність у виховній діяльності засобами україністики.

У пору шкільної і студентської юності формуються мотиви громадянського обов'язку, приналежності до певної національності. Молодь відчуває нагальну потребу в переконливих моральних і трудових орієнтирах, у них виникає потреба наслідувати приклад старших. Задоволенню цих потреб найбільшою мірою сприяє виховання та самовиховання засобами україністики, що забезпечує засвоєння високих національних та загальнолюдських цінностей, уможливує реальний особистий вибір, прилучення до активного суспільного життя, відчуття причетності до певного народу. Отже, педагогічна україністика є своєрідним ідейно-педагогічним ключем виховання в сучасних умовах.

Педагогічна україністика Полтавського регіону – це складова єдиної культури нашої Батьківщини, перед якою в умовах інтеграційних світових процесів стоїть висока мета – сформувати громадянина як частку великого національного і вселюдського „Я”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяев М. Судьба России: опыты по психологии войны и национальности / М. Бердяев. – М., 1990.
2. Ващенко Г.Г. Виховний ідеал / Г.Г. Ващенко // Підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. – Полтава: Полт. вісник, 1994.
3. Винниченко В.К. Відродження нації: репринтне відтворення видання 1920 р. / В.К. Винниченко. – К., 1990. – Ч. 1.
4. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення видання 1913 р. / М.С. Грушевський. – К., 1990.
5. Мазуркевич О.Р. Рідне слово в концепції національної освіти / О.Р. Мазуркевич // Рідна школа. – 1993. – № 9. – С. 5-11.
6. Макаренко А.С. Проблемы школьного советского воспитания / А. С. Макаренко // Пед. соч. : [в 8 т.]. – М., 1984. – Т.4. – С. 125-131.
7. Свенцицький Іларіон. Драгоманов і галичани / І. Свенцицький. – Львів, 1922.
8. Сухомлинський В.О. Школа радості / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв. : [в 5 т.]. – К., 1977. – Т. 3. – С. 13.
9. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Рідне слово / К.Д. Ушинський // Пед. тв. : [в 2 т.]. – К., 1983. – Т. 1.
10. Храмова В. Українська душа / В. Храмова. – К. : Фенікс, 1992. – 128 с.
11. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – Мюнхен, 1983.

АЛЛА БОЙКО

КОНЦЕПЦІЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ИНСТИТУТА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ УКРАИНИСТИКИ

Проанализировано современное состояние развития педагогики, ее европейский вектор. Мотивирована необходимость дальнейшего развития в этих условиях национальной традиционной культуры усовершенствования воспитательной деятельности. С этой целью обоснована концепция научно-исследовательского Института педагогической украинистики.

Ключевые слова: научно-исследовательский Институт педагогической украинистики, концепция тридиции, воспитание, Полтавщина, общеобразовательные учебные заведения.